

การสร้างความหมายของผู้หญิงทำแท้ง ผ่านภาพตัวแทนในภาพยนตร์ไทย

วันที่รับบทความ: 13 พฤศจิกายน 2561 / วันที่แก้ไขบทความ: 12 ธันวาคม 2561 / วันที่ตอบรับบทความ: 20 ธันวาคม 2561

ศานต์ฤทัย สาเพิ่มทรัพย์
สมสุข หินวิมาน

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่อง “การสร้างความหมายของผู้หญิงทำแท้งผ่านภาพตัวแทนในภาพยนตร์ไทย” (A Social Construction of Abortion in Cinematic Representation) เป็นการศึกษาในเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ด้วยวิธีการวิเคราะห์ตัวบท (textual analysis) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการประกอบสร้างความหมายของผู้หญิงทำแท้งในภาพยนตร์ไทย โดยศึกษาผ่านตัวละครที่ทำแท้งจำนวน 7 ตัวละคร จากภาพยนตร์ 6 เรื่อง ได้แก่ บุปผา (บุปผาราตรี), สาวลี (กระสือวาเลนไทน์), ขวัญข้าวและซาริส (ศพเด็ก 2002), นัท (รักจัดหนัก), ไอซ์ (ฝากไว้ในกายเธอ) และเอ็มมี (ร่าง) ซึ่งอาศัยหลักเกณฑ์ตามแนวคิดการศึกษาภาพยนตร์ (Film) แนวคิดการสร้างตัวละคร (Characterization) และทฤษฎีสตรีศึกษา (Feminist Studies) ในการศึกษา ผลการศึกษาพบว่าภาพยนตร์มีการเสนอภาพของการทำแท้งผ่านมุมมองทั้ง 2 ด้าน คือ ในด้านสนับสนุนที่นำเสนอภายใต้อิทธิพลของวาทกรรมศาสนา และด้านที่สนับสนุนผ่านวาทกรรมเรื่องสิทธิเหนือร่างกายของผู้หญิง โดยภาพยนตร์ได้ประกอบสร้างภาพตัวแทนของผู้หญิงทำแท้งผ่านตัวละครในภาพยนตร์ผ่านองค์ประกอบต่าง ๆ ดังนี้ 1) ประกอบสร้างผ่านลักษณะของตัวละครที่ส่วนใหญ่อยู่ในช่วงวัยเจริญพันธุ์ อายุตั้งแต่ 15 – 25 ปี ยังไม่ได้แต่งงาน และไม่ได้อาศัยอยู่กับครอบครัวหรืออยู่ในครอบครัวที่มีปัญหา อีกทั้งตัวละครที่ทำแท้งนั้นต้องพบกับความเจ็บปวดชีวิตดำเนินไปในทิศทางที่แย่ลง ยิ่งไปกว่านั้นคือเสียชีวิตโดยเป็นผลมาจากการทำแท้ง 2) ภาพยนตร์ส่วนใหญ่ได้นำเสนอมุมมองในเรื่องการทำแท้งผ่านการสื่อความหมายในระดับสัญลักษณ์ในฉากการทำแท้งที่น่ากลัวของภาพยนตร์ประเภทรามาและสยองขวัญ ด้วยการใช้มุมกล้อง การจัดแสง และขนาดของภาพเพื่อสร้างความหวาดกลัวต่อการทำแท้งให้กับผู้ชม

คำสำคัญ: ผู้หญิง, การทำแท้ง, ภาพยนตร์ไทย, การประกอบสร้าง, ภาพตัวแทน

ศานต์ฤทัย สาเพิ่มทรัพย์ (วารสารศาสตรมหาบัณฑิต, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2560; อีเมล: s_samruethai93@hotmail.com) และสมสุข หินวิมาน (Ph.D. Media and Cultural Studies, University of Sussex, UK) ปัจจุบันดำรงตำแหน่งรองศาสตราจารย์ประจำคณะวารสารศาสตร์และสื่อสารมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “การสร้างความหมายของผู้หญิงทำแท้งผ่านภาพตัวแทนในภาพยนตร์ไทย” ของศานต์ฤทัย สาเพิ่มทรัพย์ ซึ่ง รองศาสตราจารย์ ดร.สมสุข หินวิมาน เป็นอาจารย์ที่ปรึกษา

A Social Construction of Abortion in Cinematic Representation

Received: November 13, 2018 / Received in revised form: December 12, 2018 / Accepted: December 20, 2018

Sarnruethai Saphermsup
Somsuk Hinviman

Abstract

The study about “A Social Construction of Abortion in Cinematic Representation” is a qualitative research by textual analysis method. The objective of this research is to analyse the meaning construction of women who have had induced abortions in Thai films that represented abortion in reality through the 7 characters on 6 Thai films included ‘Buppha’ (Buppha Ratre), ‘Saowalee’ (Ghost of Valentine), ‘Kwankhao and Charisa’ (The Unborn Child), ‘Nut’ (Love, Not Yet) ‘Ice’ (The Swimmers) and Emmy (The Paralell) by using Film studies concept, Characterization concept and Feminist studies theory. The results of this research revealed Thai films had viewpoint of abortion in 2 ways were first, anti - induced abortions that influenced by religion discourse and second, support induced abortions with the rights to control over women’s selves. Thai films constructed the representation of women who have had abortions from 1) Characters who were in reproductive age, not married and not parenting or were in dysfunctional family. Moreover, most of the characters who have had abortions in Thai films were tortured, their lives changed into the bad way and died from abortion’s effected. 2) The representation of abortion was presented through in conography in horror films by the shots, angles and lightning in order to create the fear feeling for the audiences.

Keywords: women, abortions, Thai film, social construction, representation

Sarnruethai Saphermsup (Master of Arts, Thammasat University, 2017; Email: s_sarnruethai93@hotmail.com) and Somsuk Hinviman (Ph.D. Media and Cultural Studies, University of Sussex, UK) is an Associate Professor at Faculty of Journalism and Mass Communication Thammasat University.

This article is a part of a thesis on “A Social Construction of Abortion in Cinematic Representation” of Sarnruethai Saphermsup and Associate Professor Dr. Somsuk Hinviman as an advisor.

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

การแท้ง (Abortions)¹ หรือการยุติการตั้งครรภ์ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นมาเป็นเวลายาวนานตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ พร้อม ๆ กับการเกิดขึ้นของโสเภณี (สุวัณณ์ จันทระจำนง, 2554) ในอดีตผู้ที่ต้องการทำแท้งอาจเป็นเพียงหญิงที่ประกอบอาชีพโสเภณีเนื่องจากอยู่ในสถานะที่ยังไม่พร้อมสำหรับการตั้งครรภ์ แต่สำหรับปัจจุบันไม่ใช่แค่หญิงผู้ค้าบริการทางเพศ หรือโสเภณีเท่านั้นที่ต้องพบกับภาวะตั้งครรภ์ไม่พร้อม และมีความต้องการที่จะทำแท้ง เพราะแม้แต่ผู้หญิงทั่วไปที่แต่งงานมีครอบครัวแล้วก็อาจต้องพบกับภาวะตั้งครรภ์ไม่พร้อม และมีความต้องการทำแท้งได้เช่นกัน ดังที่ปรากฏในงานของกัลยา โกมุทสุกัญ (2521) ที่พบว่า สัดส่วนจำนวนของผู้หญิงที่ทำแท้งนั้นมีทั้งผู้หญิงที่โสดและผู้หญิงที่แต่งงานแล้ว เนื่องจากเหตุผลความจำเป็นต่าง ๆ เช่น ประสบปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ จึงยังไม่พร้อมมีบุตร หรือมีบุตรในจำนวนที่เพียงพอแล้ว เป็นต้น

แม้ว่าการตั้งครรภ์และการทำแท้งนั้นจะเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นภายในร่างกายของผู้หญิง แต่ดูเหมือนว่าผู้หญิงจะไม่ได้มีอำนาจในการจัดการกับเรื่องนี้เท่าใดนัก ยิ่งไปกว่านั้นร่างกายของผู้หญิงกลับกลายเป็นพื้นที่ที่หลากหลายสถาบันพยายามที่จะเข้ามาใช้อำนาจเพื่อควบคุม กำหนด รวมไปถึงประกอบสร้างความหมายตามแนวทางที่ตนต้องการ ในมุมมองของคนอื่นอาจคิดว่าการทำแท้งคือ ปัญหาสังคมอย่างหนึ่งที่ต้องได้รับการแก้ไข ผู้หญิงทำแท้งคือผู้หญิงที่สร้างปัญหาแต่ในมุมมองของผู้หญิงทำแท้งเองอาจไม่ได้เป็นเช่นนั้น เพราะสำหรับพวกเขาการทำแท้งนั้นอาจไม่ใช่ปัญหา แต่เป็นวิธีการแก้ปัญหาสำหรับเธอที่ยังไม่พร้อมสำหรับบทบาทหน้าที่แม่ก็เป็นได้

‘อาชญากร คนบาป คนไร้ความรับผิดชอบ คนเห็นแก่ตัว’

คำกล่าวเหล่านี้สะท้อนให้เห็นถึงทัศนคติของคนในสังคมส่วนใหญ่ที่มีต่อผู้หญิงที่ทำแท้ง ปฏิเสธไม่ได้ว่า

สังคมพยายามที่จะผูกผู้หญิงทุกคนเอาไว้กับสถานะของความเป็น ‘เมียและแม่’ ชีวิตของผู้หญิงคนหนึ่งจะสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อแต่งงาน ตั้งครรภ์ และคลอดบุตรออกมาเพื่อทำหน้าที่แม่ที่ดี เช่นเดียวกับบทละครของ Marta Lamas (อ้างถึงใน สุชาติา รัชชกุล, 2537) นักสิทธิสตรีชาวละตินอเมริกาที่มองว่า บทบาทของการเป็นเมีย และแม่ของผู้หญิงนั้นถูกตีความในเชิงวัฒนธรรมว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของผู้หญิง พื้นที่ของผู้หญิงถูกจำกัดอยู่แค่ในบ้าน ดูแลการจัดกรงานบ้านตามคำสั่งของผู้ชายที่ทำหน้าที่เป็นผู้นำในทุกเรื่อง อย่างไรก็ตามเพียงแค่นี้ผู้หญิงมีอวัยวะที่เรียกว่ามดลูก แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าผู้หญิงทุกคนจะต้องการเป็นแม่

การที่สถาบันต่าง ๆ เข้ามามีอำนาจเหนือร่างกายและการตัดสินใจของผู้หญิงนั้นทำให้ความหมายของผู้หญิงทำแท้งถูกบิดเบือนไป และทำให้คนในสังคมเข้าใจไม่เข้าใจในความหมายที่แท้จริงของการทำแท้ง และละเลยการพิจารณาเรื่องการทำแท้งในมุมมองตามหลักสิทธิมนุษยชน เริ่มต้นจากในทางการแพทย์ แพทย์มีสิทธิที่จะใช้อำนาจทางวิชาชีพของตนกำหนดว่าผู้หญิงคนใดที่สามารถทำแท้งได้บ้าง เช่น ผู้หญิงที่มีปัญหาด้านสุขภาพ ในกรณีที่ตั้งครรภ์ต่อไปแล้วจะเกิดอันตราย ผู้หญิงที่ถูกข่มขืน ส่วนในทางกฎหมาย ผู้หญิงที่ทำแท้งนอกเหนือไปจากเหตุผลด้านสุขภาพ และเหตุผลทางกฎหมายแล้วนั้นย่อมเป็นผู้ที่กระทำความผิดทางอาญา ทั้งสิ้นพิจารณาได้จากการบัญญัติโทษในประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๐๑² ที่มีการระบุโทษไว้สำหรับผู้หญิงที่ทำแท้ง หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนเองแท้ง ดังนั้นความหมายของผู้หญิงทำแท้งในทรรณะของนักกฎหมายจึงไม่แตกต่างอะไรกับฆาตกร ขณะเดียวกันในทางศาสนาก็มองว่าผู้หญิงที่ทำแท้งนั้นเป็นผู้ที่ฆ่าสัตว์ตัดชีวิต ผู้หญิงทำแท้งคือ คนบาปในมุมมองของศาสนาและจะต้องได้รับบาปกรรมจากผลการกระทำเหล่านั้นของตนเอง สะท้อนให้เห็นว่าการทำแท้งของผู้หญิงนั้น ไม่ได้เป็นเพียงเรื่องในระดับปัจเจก (agency) แต่กลับเป็นเรื่องที่สังคมคอยเข้ามาวิพากษ์และกำหนดความเหมาะสมในการกระทำนั้น

สื่อมวลชนก็เป็นอีกสถาบันอีกสถาบันหนึ่งที่มีอำนาจในการประกอบสร้างความหมายของสิ่งต่าง ๆ ในสังคม (กะรัตพลอย ถ้าแก้ว, 2558) ไม่เว้นแม้แต่

¹ การแท้งบุตร (Abortions) การยุติการตั้งครรภ์ก่อนที่ตัวอ่อนจะสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้นอกครรภ์ ในขณะที่มีอายุครรภ์ต่ำกว่า 20 สัปดาห์ และตัวอ่อนในครรภ์มีน้ำหนักน้อยกว่า 500 กรัม โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ การแท้งที่เกิดขึ้นเอง (Spontaneous Abortion) คือ การแท้งที่ไม่ได้เจตนา เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ ไม่มีการใช้ยา หรือเครื่องมือต่าง ๆ แต่เกิดจากความบกพร่องในกระบวนการตั้งครรภ์ ถัดมาคือ การแท้งที่เกิดจากการกระทำ (Induced Abortion) คือ การแท้งโดยเจตนา หญิงตั้งครรภ์ยินยอมให้ตนเองแท้งลูกหรือยอมให้ผู้อื่นทำแท้งให้เพื่อยุติการตั้งครรภ์ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น การกินยาขับเลือด การใส่วัตถุแปลกปลอมเข้าไปในมดลูก การขูดมดลูก เป็นต้น (สุชาติา รัชชกุล, 2541)

² ประมวลกฎหมายอาญามาตรา ๓๐๑ หญิงใดทำให้ตนเองแท้งลูก หรือยอมให้ผู้อื่นทำให้ตนแท้งลูก ต้องระวางโทษจำคุกไม่เกินสามปี หรือปรับไม่เกินหกหมื่นบาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ความหมายของผู้หญิงทำแท้งซึ่งได้ปรากฏอยู่บนสื่อต่าง ๆ มากมาย โดยเฉพาะ ‘สื่อภาพยนตร์’ ที่นับว่าเป็นสื่อที่มีความสามารถในการกำหนดมุมมองของผู้รับสารได้อย่างแยบยลผ่านอรรถรสในเนื้อหา (กำจร หลุยยะพงศ์, 2556) ความสมจริงของภาพยนตร์จากสามารถกระตุ้นให้ผู้รับสารยอมรับในแนวคิดบางอย่างได้ การศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำแท้งที่ผ่านมาผู้วิจัยเห็นว่าอีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ สังคมไทยยังขาดความเข้าใจที่ถูกต้องในเรื่องของการทำแท้ง รวมไปถึงยังคงมีทัศนคติที่เป็นลบต่อการทำแท้ง ละเลยการพิจารณาเรื่องการทำแท้งในมิติของสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงจากการศึกษาภาพตัวแทนของการทำแท้งที่ปรากฏในสื่อภาพยนตร์ และละครที่สหรัฐอเมริกาพบว่า ส่วนใหญ่ภาพของการทำแท้งมักจะถูกนำเสนอออกมาใน 3 ลักษณะ คือ ความเศร้าโศก, การเสียอันตราย และเป็นสาเหตุทำให้ชีวิตเปลี่ยนไปในทิศทางที่แย่ลง ร้อยละ 13.5 ของตัวละครที่ทำแท้งในสื่อภาพยนตร์ และละครจะต้องเสียชีวิตจากการทำแท้ง โดยผลที่ได้นั้นขัดแย้งกับความเป็นจริง (Sisson, 2016)

เมื่อได้ย้อนกลับมาดูที่ประเทศไทยผู้วิจัยพบว่า ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีภาพยนตร์จำนวนหลายเรื่องพูดถึงการทำแท้ง ซึ่งประเภทของภาพยนตร์ (Genre) ส่วนใหญ่ที่พบเป็นหนังดราม่า เช่น ตัวละครที่ทำแท้งเสียชีวิตจากการทำแท้ง และกลายเป็นผี หรือต้องทนทุกข์ทรมานเพราะต้องชดใช้กรรม ในฐานะที่สื่อภาพยนตร์นั้นเพื่อผลิตซ้ำอุดมการณ์หลักในสังคมไทยที่ต้องการต่อต้านการทำแท้งเนื่องจากการกระทำที่ผิดหลักพุทธศาสนา และศีลธรรม รวมไปถึงภาพของวัยรุ่นใจแตกที่ซิงสุกก่อนห่าม และไม่รู้จักรป้องกันจนท่ายที่สุดเมื่อตั้งครรภ์ก็ต้องไปทำแท้ง ‘ตัวละคร’ จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่ภาพยนตร์ใช้เพื่อแปลงอุดมการณ์ความคิดต่างให้มีความเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะตัวละครหลักที่เป็นตัวควบคุมและดำเนินเรื่องราวเหตุการณ์ต่าง ๆ ภายในเรื่องเมื่อเป็นเช่นนี้แล้วตัวละครจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่สื่อภาพยนตร์ใช้เพื่อสื่อสารและสะท้อนแนวคิดในแง่มุมต่าง ๆ ให้แก่ผู้รับสาร (อัศวิน ขาบารา และปัทมวดี จารุวร, 2553)

ที่ผ่านมาการศึกษาเรื่องการทำแท้งในแวดวงสื่อมวลชนนั้นเรื่องการทำแท้งมีน้อยมาก และขาดความเป็นปัจจุบัน ดังที่กล่าวไปแล้วว่าส่วนใหญ่จะเป็นการศึกษาเรื่องประเด็นการทำแท้งของตัวละครร่วมกับ

ประเด็นอื่น ๆ สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยผู้วิจัยจึงต้องการศึกษาความหมายของการทำแท้งที่ถูกประกอบสร้างในภาพยนตร์ รวมไปถึงอุดมการณ์ต่าง ๆ ที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในเนื้อหาซึ่งอาจมีผลต่อการสร้างการรับรู้ความเป็นจริงให้แก่ผู้รับสาร โดยผู้วิจัยมองว่า ผลของการศึกษาความหมายของผู้หญิงทำแท้งที่ปรากฏอยู่ในภาพยนตร์นี้ในอนาคตอาจนำไปเป็นส่วนหนึ่งเพื่อสร้าง หรือปรับปรุงเนื้อหาสาร สำหรับพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และปรับเปลี่ยนทัศนคติในการยอมรับการทำแท้งของคนในสังคมได้ เพราะสิ่งที่สังคมของเรากำลังเผชิญอยู่ในขณะนี้ไม่ใช่ปัญหาการทำแท้ง แต่เป็นปัญหาความไม่เข้าใจในการทำแท้งเสียมากกว่า

วัตถุประสงค์

เพื่อศึกษามุมมองในการประกอบสร้างภาพของการทำแท้ง และลักษณะภาพตัวแทนของผู้หญิงทำแท้งที่ถูกนำเสนอผ่านตัวละครที่ทำแท้งในภาพยนตร์ไทย

ปัญหานำวิจัย

ภาพยนตร์ไทยมีมุมมองในการประกอบสร้างความหมายของการทำแท้งผ่านภาพตัวแทนของตัวละครหญิงที่ทำแท้งอย่างไร

วิธีการวิจัย

การศึกษาเรื่อง “การสร้างความหมายของผู้หญิงทำแท้งผ่านภาพตัวแทนในภาพยนตร์ไทย” เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เพื่อศึกษาว่าภาพยนตร์ไทยมีมุมมองในการประกอบสร้างความหมายของการทำแท้งผ่านภาพตัวแทนของตัวละครที่ทำแท้งภายใต้วาทกรรมแบบใด ผู้วิจัยเลือกศึกษาจากภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำแท้งตั้งแต่ พ.ศ. 2546 - 2557 จำนวน 6 เรื่อง และคัดเลือกเฉพาะตัวละครที่ทำแท้งจำนวน 7 ตัวละคร ดังตารางที่ 1

ภาพยนตร์	ตัวละคร
บุพผารัตน์ (2546)	บุพผา
กระสือวาเลนไทน์ (2549)	สาวลี
ศพเด็ก 2002 (2554)	ขวัญข้าว, ชาริสา
รักจัดหนัก (2554)	นัท
ฝากไว้ในกายเธอ (2557)	ไอซ์
ร่าง (2557)	เอ็มมี

ตารางที่ 1 แสดงภาพยนตร์ที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการทำแท้งตั้งแต่ พ.ศ. 2546 – 2557 จำนวน 6 เรื่อง และคัดเลือกเฉพาะตัวละครที่ทำแท้งจำนวน 7 ตัวละคร

เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้ต้องการศึกษาความหมายที่ซ่อนอยู่ในตัวบทภาพยนตร์ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้วิธีวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) เป็นวิธีการหลักในการศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการวิเคราะห์ตามแนวคิดการศึกษาภาพยนตร์ (Film) แนวคิดการสร้างตัวละคร (Characterization) และทฤษฎีสตรีศึกษา (Feminist Studies) โดยสามารถกำหนดได้เป็นเกณฑ์ต่าง ๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 การประกอบสร้างความหมายของผู้หญิงทำแท้งผ่านลักษณะของตัวละคร

- 1.1 ลักษณะทางประชากรของตัวละคร ได้แก่ อายุ, การศึกษา, อาชีพ, สถานภาพ
- 1.2 เรื่องราวชีวิตของตัวละคร ได้แก่ ปุ่มหลังชีวิต, อุปนิสัยของตัวละคร
- 1.3 ความสัมพันธ์ และสิ่งที่ตัวละครต้องเผชิญ ได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างตัวละครที่ทำแท้งกับตัวละครอื่น การเผชิญกับเหตุการณ์ต่าง ๆ โดยผู้วิจัยได้แบ่งเป็นช่วงก่อนทำแท้ง ช่วงระหว่างทำแท้ง และหลังจากทำแท้ง

ส่วนที่ 2 การประกอบสร้างความหมายผ่านฉากทำแท้งในภาพยนตร์ไทย

- 2.1 สถานที่ทำแท้ง ได้แก่ สถานที่ที่ตัวละครไปทำแท้ง, บรรยากาศโดยรอบ
- 2.2 การสื่อความหมายในระดับสัญลักษณ์ ผู้วิจัยแบ่งออกเป็น 2 ด้าน ด้านแรก สัญลักษณ์ทางด้านภาพ ประกอบด้วย มุมกล้อง ขนาดภาพ การจัดแสง การใช้สี ส่วนด้านที่สอง สัญลักษณ์ทางด้านเสียง คือ เสียงที่ภาพยนตร์เลือกใช้ในฉากทำแท้ง

ผลการวิจัยและอภิปราย

1. การประกอบสร้างลักษณะของผู้หญิงทำแท้งผ่านตัวละครในภาพยนตร์ไทย

1.1 การประกอบสร้างลักษณะของผู้หญิงทำแท้งผ่านลักษณะทางประชากร

ในส่วนของการประกอบสร้างตัวลักษณะของผู้หญิงทำแท้งผ่านตัวละครในภาพยนตร์ไทยนั้น พบว่าตัวละครที่ทำแท้งทั้งหมดเป็นตัวละครที่อยู่ในช่วงวัยเจริญพันธุ์ อายุ 15 – 25 ปี ส่วนใหญ่เป็นนักเรียนนักศึกษา และอยู่ในสถานภาพโสดโดยนิตินัยทั้งหมด ไม่เคยผ่านการแต่งงาน ในส่วนนี้ภาพยนตร์ได้ประกอบสร้างความจริงที่ขัดแย้งกับข้อมูลที่ปรากฏในโลกความจริง เนื่องจากข้อเท็จจริงในงานของกัลยา โคมุตสกุณี (2529) ที่ทำการสำรวจสถิติของผู้หญิงทำแท้งพบว่า ผู้หญิงทำแท้งในโลกของความจริงนั้นมีทั้งผู้หญิงที่ยังโสด และแต่งงานแล้ว อีกทั้งเมื่อวิเคราะห์ถึงการประกอบอาชีพของตัวละคร พบว่าตัวละครส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบอาชีพ มีเพียงตัวละครสาวลี จากภาพยนตร์เรื่องกระสือวาเลนไทน์เท่านั้นที่ประกอบอาชีพพยาบาล

1.2 การประกอบสร้างปุ่มหลังและอุปนิสัยของตัวละคร

ปุ่มหลังของตัวละครที่ทำแท้งในเรื่องทั้งหมดเป็นตัวละครที่ถูกคนในครอบครัวทำร้าย และถูกละเลยจากครอบครัว เช่น ตัวละคร ‘บุพผา’ ที่ถูกคนในครอบครัวอย่างพ่อเลี้ยงล่วงละเมิดทางเพศตั้งแต่เด็ก จนกลายเป็นคนที่เก็บกด และตัวละคร ‘ขวัญข้าว’ ที่อาศัยอยู่คนเดียวในกรุงเทพฯ พ่อแม่ไม่ได้ให้ความสนใจดูแลอย่างใกล้ชิด ภาพยนตร์พยายามแสดงให้เห็นว่าครอบครัวนั้นมีความสำคัญอย่างมากที่จะช่วยเหลือและแก้ไขปัญหา

ต่าง ๆ หากครอบครัวละเลยสิ่งเหล่านี้จะก่อให้เกิดปัญหาขึ้นในภายหลัง

ในส่วนของผู้เป็นบิดาผู้ละครที่ภาพยนตร์ประกอบสร้างขึ้นนั้น ตัวละครที่ท้าทายทั้งหมดมีอุปนิสัยที่คล้ายคลึงกัน คือ ไร้เดียงสา รู้ไม่เท่าทัน ไม่รู้กนวลสงวนตัว ปลอมตัวปลอมใจให้ผู้ชายจนตั้งครรภ์ จนไม่ได้นึกถึงผลที่ตามมา และเป็นคนซัดซัด ก้าวร้าว ผู้หญิงที่ท้าทายในภาพยนตร์จะเป็นคนที่มีหลายบุคลิก ในภาพยนตร์ประเภทสยองขวัญ ภาพยนตร์จะพยายามประกอบสร้างให้ตัวละครที่ท้าทายดูกลับ เช่น ตัวละคร ‘เอมมี’ จากภาพยนตร์เรื่องร่าง ที่มักจะทำหน้าที่เฝ้าห้องเหมือนมีมบางอย่างในใจและมักมีที่ท่าแปลก ๆ จนท้ายเรื่องภาพยนตร์ได้เฉลยว่า สิ่งเหล่านี้เป็นผลจากที่เอมมีเคยทำร้ายตั้งแต่ตอนที่เธอยังเป็นวัยรุ่น

1.3 ความสัมพันธ์ และสิ่งที่ตัวละครต้องเผชิญ

1.3.1 ในช่วงก่อนทำแท้ง/ช่วงตัดสินใจทำแท้ง มุมมองของตัวละครที่ท้าทายที่มีร่วมกัน คือมองว่าการตั้งครรภ์นั้นเป็นอุปสรรคต่อการใช้ชีวิตของพวกเธอ เช่น ตัวละคร ‘นัท’ จากภาพยนตร์เรื่องรักจัดหนักที่ในเรื่องเป็นผู้หญิงหัว ชอบเล่นบาสเกตบอล และคิดว่าตนเองไม่ได้เกิดมาเพื่อทำหน้าที่แม่ หากยอมตั้งครรภ์ต่อไปความฝันที่เธอตั้งเอาไว้จะต้องยุติลง เช่นเดียวกับตัวละคร ‘ไอซ์’ จากภาพยนตร์เรื่องฝากไว้ในกายเธอ ที่เมื่อรู้ที่ตั้งครรภ์ก็ต้องการทำแท้งทันทีเพราะไม่อยากให้อนาคตทางการเรียนของเธอต้องจบสิ้นลง สิ่งสำคัญคือตัวละครทุกตัวต่างก็มีเป้าหมายของตนเองที่ไม่ใช่การยอมรับในบทบาทหน้าที่ ‘แม่’

1.3.2 ช่วงระหว่างทำแท้ง ภาพยนตร์ไม่ได้ฉายให้เห็นตัวละครในช่วงเวลานี้ทุกตัว มีแค่ตัวละคร สาวลี จากภาพยนตร์เรื่องสาวลีเล่นไท้, ขวัญข้าว และซาริสสา จากภาพยนตร์ศพเด็ก 2002, ไอซ์ จากภาพยนตร์ฝากไว้ในกายเธอ และเอมมี จากภาพยนตร์เรื่องร่าง โดยสิ่งที่ตัวละครเหล่านี้ต้องเผชิญในช่วงระหว่างทำแท้งคือ ความเจ็บปวดทรมาน ภาพยนตร์แสดงออกให้เห็นถึงความเจ็บปวดทรมานของตัวละครผ่านสีหน้าและเสียงกรีดร้อง เพื่อต้องการสื่อความหมายให้ผู้ชมเห็นว่าการทำแท้งเป็นเรื่องที่น่ากลัวและอันตราย

1.3.3 ช่วงหลังจากทำแท้ง สิ่งที่ตัวละครต้องเผชิญหลังจากทำแท้งมีอยู่ 2 รูปแบบ รูปแบบแรกคือ ตัวละครยังมีชีวิตอยู่ ผลการวิเคราะห์พบว่า ตัวละครที่ยังมีชีวิตอยู่ส่วนใหญ่จะต้องเผชิญกับความเจ็บปวดที่เป็นผลมาจากการทำแท้ง เช่นไม่สามารถมีลูกได้อีกอย่างตัวละคร เอมมี (ร่าง) ตัวละครทุกตัวถูกสร้างให้จมอยู่กับความรู้สึก

ผิดบาป ชีวิตตกต่ำ อีกทั้งยังมีตัวละครที่หลังจากที่เคยทำแท้งแล้วยังกลับไปทำแท้งอีกครั้ง เช่นตัวละคร ‘ซาริสสา’ (ศพเด็ก 2002) ยิ่งไปกว่านั้นคือกฎวิญญูณของเด็กที่ท้าทายตามมาหลอกหลอนและพยายามเอาชีวิต เช่นตัวละคร ‘สาวลี’ (กระสือวาเลนไทน์) มีเพียงตัวละคร ‘นัท’ (รักจัดหนัก) เท่านั้น ที่หลังจากทำแท้งก็กลับมาใช้ชีวิตตามปกติ และได้ทำในสิ่งที่ตนเองต้องการ

อีกรูปแบบหนึ่งคือ ตัวละครที่เสียชีวิต ในส่วนนี้มีทั้งตัวละครที่เสียชีวิตจากอาการแทรกซ้อนจากการทำแท้ง เช่นตัวละคร ‘บุปผา’ (บุปผาราตรี) ที่เสียชีวิตจากการตกเลือดเพราะไปทำแท้งที่คลินิกเถื่อน และยังมีตัวละครที่เสียชีวิตจากเหตุการณ์อื่น เช่น ‘ไอซ์’ (ฝากไว้ในกายเธอ)

การประกอบสร้างความหมายผ่านฉากทำแท้งในภาพยนตร์ไทย

หากจำแนกภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับการทำแท้งตามประเภทของภาพยนตร์ (Genre) นั้นพบว่า ภาพยนตร์แทบทั้งหมดจัดอยู่ในประเภทภาพยนตร์สยองขวัญ (Ghost Story) โดยนำเสนอเรื่องของการทำแท้งออกมาผ่านมุมมองแบบศาสนา เพื่อตอกย้ำความเชื่อว่าการทำแท้งนั้นเป็นบาป ผิดหลักปาณาติบาต ผู้ที่ท้าทายจะต้องชดใช้กรรม ภาพของการทำแท้งที่ปรากฏในภาพยนตร์จึงถูกถ่ายทำให้อู่อ่นน่าสยดสยอง ด้วยวิธีการสื่อความหมายในระดับสัญลักษณ์ต่าง ๆ (iconography) เช่น การจัดแสงที่มีก่นำเสนอออกมาในลักษณะที่มืด (low key) เพื่อให้การทำแท้งถูกจัดอยู่ในมิติที่เร้นลับน่ากลัว การเลือกถ่ายภาพระยะใกล้ (close up) โดยมุ่งจุดสนใจไปที่ใบหน้าที่แสดงถึงความหวาดกลัวของตัวละครในเรื่อง หรือเครื่องมือแพทย์ที่ถูกถ่ายทอดให้ดูมีขนาดใหญ่เกินความเป็นจริง และจุดรวมบางอย่างที่ปรากฏในภาพยนตร์ทำแท้งในประเภทสยองขวัญคือ ภาพที่มีเลือดสีแดงฉานนองเต็มพื้น ภาพการเสียชีวิตหรือภาพของความเจ็บปวดทรมานของตัวละครที่ท้าทาย รวมไปถึงภาพของการที่มีวิญญาณเด็กไล่ตามที่ปรากฏให้เห็นในภาพยนตร์บางเรื่อง เช่น กระสือวาเลนไทน์และศพเด็ก 2002 อย่างไรก็ตามในบรรดาภาพยนตร์ทำแท้งที่คัดเลือกมามีภาพยนตร์เพียงหนึ่งเรื่องที่ไม่ได้จัดอยู่ในประเภทสยองขวัญคือ ภาพยนตร์เรื่องรักจัดหนักซึ่งเป็นภาพยนตร์ประเภทวัยรุ่น (Teenage) โดยนำเสนอภาพของการทำแท้งในมุมมองที่เป็นเรื่องของปัจเจก (agency) คือการทำแท้งนั้นเป็นเรื่องของผู้หญิงที่ท้าทายเอง การสื่อความหมายในระดับสัญลักษณ์ จะแตกต่างจากภาพยนตร์เรื่องอื่น ๆ เช่น การ

จัดแสงในเรื่องจะเป็นการจัดแสงโทนสว่าง (high key) ภาพดูสดใส และไม่แสดงให้เห็นฉากทำแท้งโดยตรง

สรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาทั้งหมดผู้วิจัยพบว่าภาพยนตร์ไทยนำเสนอมุมมองเกี่ยวกับการทำแท้งทั้งในมุมมองที่ต่อต้าน และสนับสนุน ในด้านมุมมองที่ต่อต้านจะให้ความสำคัญกับชีวิตของเด็กในครรภ์ตามวาทกรรมศาสนา ภาพยนตร์พยายามที่จะสร้างความกลัวเพื่อธำรงรักษา (maintain) อุดมการณ์กระแสหลักที่เชื่อว่าผู้หญิงเกิดมาเพื่อทำหน้าที่แม่ นั่นคือบรรทัดฐานที่ถูกต้องและเหมาะสมแล้วสำหรับผู้หญิง เมื่อผู้หญิงตั้งครรรภ์สิ่งที่ควรให้ความสำคัญไม่ใช่อนาคตของตนเอง แต่เป็นอนาคตในการมีชีวิตของเด็กในครรภ์ ตรงกับแนวคิดของกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับชีวิตตัวอ่อนในครรภ์ (Pro Life) การทำแท้งเป็นการทำลายชีวิต เทียบเท่ากับการฆาตกรรม ผิดศีลธรรมจึงเป็นสิ่งที่ไม่สามารถยอมให้เกิดขึ้นได้หากผู้หญิงไม่ปฏิบัติตามบรรทัดฐานหรือหลักศาสนาที่ถูกบัญญัติไว้ก็จะได้รับการลงโทษเฉกเช่นตัวละครในเรื่อง ในด้านของภาพยนตร์ที่นำเสนอมุมมองที่สนับสนุนการทำแท้งนั้น พยายามที่จะนำเสนอว่า การทำแท้งนั้นเป็นอีกหนึ่งทางเลือกที่ผู้หญิงสามารถเลือกให้กับชีวิตของตนเองได้ตามแนวคิดของกลุ่มที่ให้ความสำคัญกับสิทธิในร่างกายของผู้หญิง (Pro-Choice) เพื่อสนับสนุนว่าผู้หญิงมีสิทธิที่จะเลือกทางเดินชีวิตของตนเอง หากตั้งครรรภ์ไม่พร้อม การทำแท้งก็เป็นอีกหนึ่งทางเลือกหนึ่งที่ผู้หญิงควรจะได้รับโดยปราศจากอำนาจของบุคคลอื่นที่คอยตัดสินว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เพราะสิทธิในการควบคุมจัดการร่างกายย่อมเป็นของผู้หญิงซึ่งเป็นเจ้าของตามหลักสิทธิมนุษยชน

ภาพตัวแทนของผู้หญิงทำแท้งที่ถูกเสนอผ่านตัวละครในภาพยนตร์นั้นเป็นภาพที่ปัจเจก (agency) พยายามต่อสู้กับโครงสร้าง (structure) ที่คอยเข้ามาจำกัดการกระทำของพวกเธอคือ การไม่ยอมรับบทบาทหน้าที่แม่จากการตั้งครรรภ์ที่ไม่พร้อม แต่ผลที่ได้คือภาพของผู้หญิงทำแท้งที่ต้องถูกละทิ้งจากบรรทัดฐานของโครงสร้างที่ไม่ได้ให้อิสระผู้หญิงในการตัดสินใจเลือกทางเดินชีวิตของตนเอง สะท้อนให้เห็นว่าในบริบทสังคมไทย แม้ว่าปัจเจกจะมีอำนาจในการต่อสู้ แต่ก็เป็น การต่อสู้ภายใต้โครงสร้างที่ครอบเอาไว้ ปัจเจกมีอำนาจอย่างจำกัดในการต่อสู้กับโครงสร้าง สะท้อนให้เห็นว่าถึงแม้ร่างกายจะเป็นของผู้หญิงแต่อำนาจในการควบคุมไม่ได้อยู่ในมือของผู้หญิงโดยสิ้นเชิง เพราะถูกกำหนดด้วยวาทกรรม (discourse) ตรงกับแนวคิดของ Michel Foucault (อ้างถึงใน กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข

หินวิมาน, 2543) ที่มองว่าร่างกายของผู้หญิงเป็นดังปริณิพจน์ (space) แห่งอำนาจที่หลากหลายสถาบันต่างเข้ามาช่วงชิงเพื่อที่จะควบคุมและจัดการ วาทกรรมที่เข้ามาบิบบบาทในการประกอบสร้างภาพตัวแทนผู้หญิงทำแท้งในภาพยนตร์นั้น คือ การทำแท้งเป็นบาป จากวาทกรรมศาสนา และวาทกรรมทางสังคมที่มองว่า เกิดเป็นผู้หญิงควรจะรักษานวลสงวนตัวไว้ก่อน ผู้หญิงที่เพศสัมพันธ์โดยที่ยังไม่แต่งงานคือผู้หญิงที่ประพฤติดีไม่ดี แล้วความประพฤติที่ไม่ดีนี้จะนำไปสู่ปัญหาในอนาคต

จะเห็นได้ว่าสื่อส่วนใหญ่ยังคงผลิตซ้ำภาพการทำแท้งและผู้หญิงทำแท้งภายใต้วาทกรรมหลักอย่างศาสนา โดยที่ละเลยเรื่องสิทธิเสรีภาพของผู้หญิงไป การดำเนินชีวิตของผู้หญิงยังคงถูกผูกติดกับความเชื่อด้านศาสนา ศีลธรรม หรือบรรทัดฐานทางสังคมที่ไม่รู้ว่าใครเป็นผู้กำหนด มีเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่นำเสนอตามความเป็นจริงและพยายามขับเคลื่อนเรื่องสิทธิเสรีภาพ ผู้วิจัยมองว่า หากการทำแท้งเป็นทางออกทางเดียวที่จะทำให้ชีวิตของผู้หญิงดำเนินต่อไปได้ สิ่งที่ยั่งยืนต่าง ๆ ในสังคมควรทำไม่ใช่การเข้ามากำหนดว่าเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม แต่ควรเป็นการเคารพในการตัดสินใจของผู้หญิงมากกว่า ทุกคนมีสถานภาพที่แตกต่างกัน ความพร้อมในแต่ละด้านก็ย่อมแตกต่างกัน ผู้หญิงทุกคนไม่ได้เกิดมาทำหน้าที่ ‘แม่’ เท่านั้น เพราะผู้หญิงควรจะสามารถทำหน้าที่ใดก็ได้ที่เธอต้องการด้วยสิทธิเสรีภาพแห่งความเป็นมนุษย์คนหนึ่ง

ข้อเสนอแนะจากงานวิจัยครั้งนี้

จากการศึกษาเรื่อง “การสร้างความหมายของผู้หญิงทำแท้งผ่านภาพตัวแทนในภาพยนตร์ไทย” นั้นพบว่า ภาพยนตร์ไม่เพียงแต่เป็นสื่อที่ทำหน้าที่ผลิตความบันเทิงให้แก่ผู้รับสารเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกหนึ่งที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดและผลิตซ้ำอุดมการณ์ความคิดที่ค่อนข้างจำกัดสิทธิในการดำเนินชีวิตของผู้หญิง เนื่องจากที่ผ่านมา ภาพยนตร์พยายามเสนอภาพเพื่อตัดสินว่าการทำแท้งเป็นการกระทำที่ผิด ผู้หญิงที่ทำแท้งจะต้องได้รับการลงโทษโดยบิดเบือนความรู้และความจริงเกี่ยวกับการทำแท้งไปอย่างมาก ดังนั้น หากจะมีการสร้างภาพยนตร์เกี่ยวกับการทำแท้งในครั้งต่อไป ผู้ผลิตภาพยนตร์ควรนำเสนอเรื่องราวโดยคำนึงถึงความเป็นจริง ผลิตเนื้อหาที่มีความบันเทิงควบคู่ไปกับการให้ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องแก่คนในสังคมเพื่อลดปัญหาและผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นภายในสังคมจากการทำงานของสื่อในอนาคต

ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาเรื่อง “การสร้างความหมายของผู้หญิงทำแท้งผ่านภาพตัวแทนในภาพยนตร์ไทย” ครั้งนี้เป็นการศึกษาจากตัวบทภาพยนตร์ (text) การศึกษาครั้งต่อไปอาจศึกษาจากผู้ผลิตภาพยนตร์ (sender) เพื่อให้ทราบถึงกระบวนการคิดและเจตนาในการสร้างภาพยนตร์ทำแท้ง หรืออาจศึกษาจากผู้รับสาร (audience) ที่ได้ชมภาพยนตร์เพื่อศึกษาการตีความวิเคราะห์ของผู้รับสารว่าคิดเห็นอย่างไรกับสิ่งที่ภาพยนตร์ได้นำเสนอ

2. เนื่องจากการศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาผู้หญิงทำแท้งผ่านบริบทของภาพยนตร์ที่ถูกประกอบสร้างออกมาด้วยลักษณะที่เป็นจินตนาการ (fantasy) ในการศึกษาครั้งต่อไปอาจปรับเปลี่ยนไปศึกษาการสื่อสารของผู้หญิงที่ทำแท้งในโลกความจริง เช่น ในเว็บบอร์ดและมูลนิธิต่าง ๆ เพื่อให้เข้าใจความคิดและความต้องการในการสื่อสารของผู้หญิงเหล่านั้นมากขึ้น

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2551). *สายธารแห่งนักคิดเศรษฐศาสตร์การเมืองกับสื่อสารศึกษา*. (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: เอดิสันเพรส โปรดักส์.
- กัลยา โกมุทสกุลณี. (2521). *ผู้ป่วยเนื่องจากการลักลอบทำแท้งที่รับไว้รักษาในโรงพยาบาลศิริราช. ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการลักลอบทำแท้งในประเทศไทย*. บรรณาธิการ สุพร เกิดสว่าง. กรุงเทพฯ: อีระการพิมพ์.
- กะรัตพลอย ถ้ำแก้ว และสุกัญญา สมไพบูลย์. (2558). กระบวนการผลิต การนำเสนอ และการสร้างความหมายเชิงสัญลักษณ์ในรายการเดอะวอยซ์ไทยแลนด์. *วารสารนิเทศศาสตร์*. 33(2), 71.
- กำจร หลุยยะพงศ์. (2556). *ภาพยนตร์กับการประกอบสร้างสังคม ผู้คน ประวัติศาสตร์และชาติ*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุชาดา รัชกุล. (2536). การทำแท้ง และสิทธิในการเป็นเจ้าของร่างกาย. *วารสารพยาบาลศาสตร์*. 5(3), 40.
- สุวัฒน์ จันทระจาง. (2525). *การทำแท้งกับปัญหาทางการแพทย์และสังคม*. กรุงเทพฯ: รุ่งเรืองสาส์นการพิมพ์.
- อัศวิน ชาบารา และปัทมวดี จารูวร. (2553). ภาพความเป็นชายจากการสร้างตัวละครหลักในภาพยนตร์ของมาร์ตินสกอร์เซซี. *วารสารนิเทศศาสตร์*. 28(2), 144.